

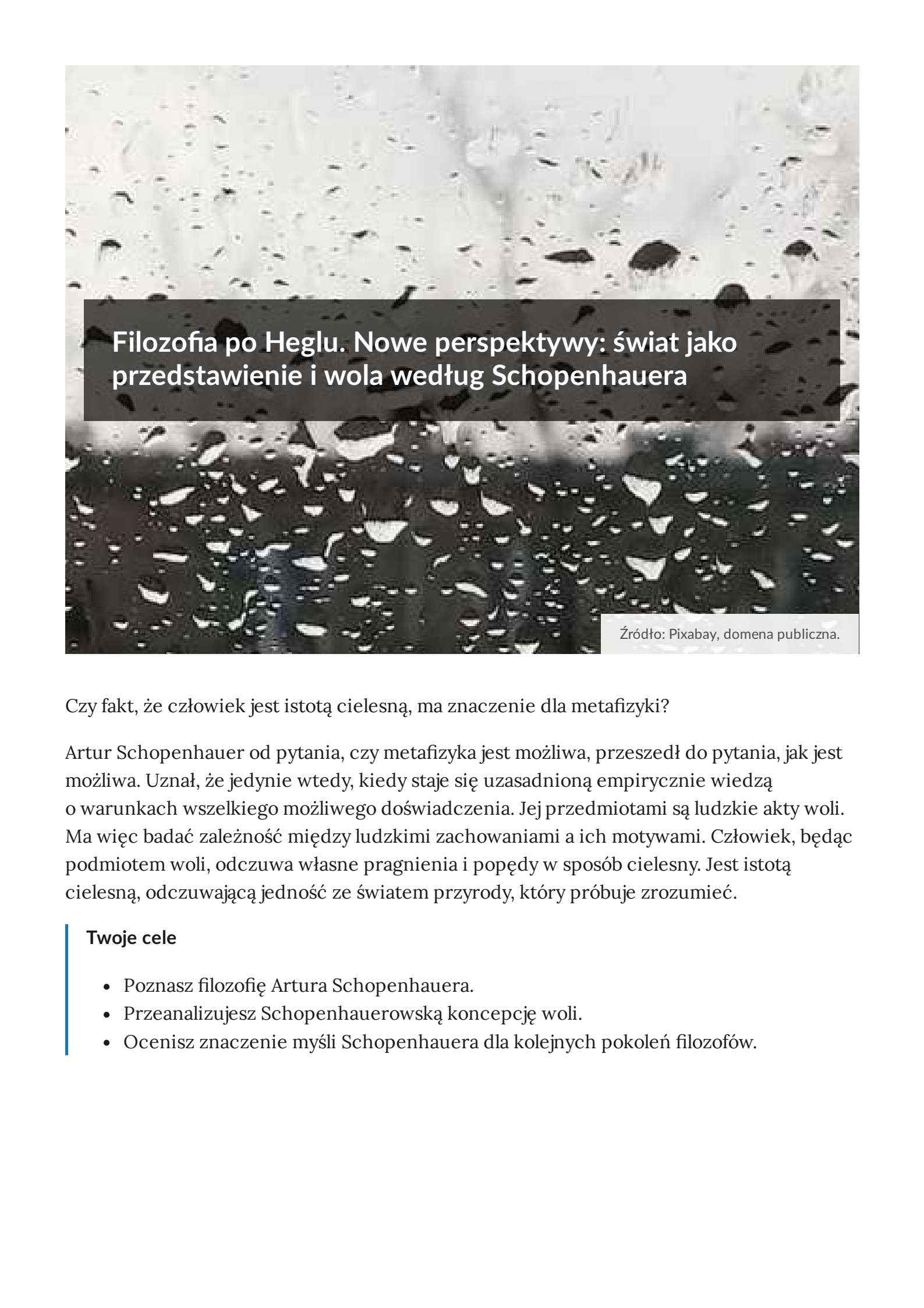

Filozofia po Heglu. Nowe perspektywy: świat jako przedstawienie i wola według Schopenhauera

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Gra dydaktyczna](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Przerwa-Tetmajer Kazimierz, *Hymn do Nirwany*.

Filozofia po Heglu. Nowe perspektywy: świat jako przedstawienie i wola według Schopenhauera

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy fakt, że człowiek jest istotą cielesną, ma znaczenie dla metafizyki?

Artur Schopenhauer od pytania, czy metafizyka jest możliwa, przeszedł do pytania, jak jest możliwa. Uznał, że jedynie wtedy, kiedy staje się uzasadnioną empirycznie wiedzą o warunkach wszelkiego możliwego doświadczenia. Jej przedmiotami są ludzkie akty woli. Ma więc badać zależność między ludzkimi zachowaniami a ich motywami. Człowiek, będąc podmiotem woli, odczuwa własne pragnienia i popędy w sposób cielesny. Jest istotą cielesną, odczuwającą jedność ze światem przyrody, który próbuje zrozumieć.

Twoje cele

- Poznasz filozofię Artura Schopenhauera.
- Przeanalizujesz Schopenhauerowską koncepcję woli.
- Ocenisz znaczenie myśli Schopenhauera dla kolejnych pokoleń filozofów.

Przeczytaj

Świat jako przedstawienie

Trzy z rozstrzygnięć Kanta Schopenhauer cenił szczególnie. Po pierwsze – rozróżnienie zjawiska (**fenomenu**) i rzeczy samej w sobie (**noumenu**) oraz wykazanie, że jakakolwiek interakcja między nimi możliwa jest tylko w podmiocie poznającym. Po drugie – ostateczne oddzielenie sfery moralności, obszaru prawodawstwa rozumu praktycznego, od sfery praw rządzących światem doświadczenia zmysłowego, światem przyrody. Po trzecie – odrzucenie możliwości uprawiania racjonalnej **teologii**, tzn. naukowego dowodu na istnienie Boga jako istoty **transcendentnej**, wobec świata i naukowego poznawania boskich przymiotów.

Nawiązując do owego pierwszego Kantowskiego rozstrzygnięcia, Schopenhauer zaczyna wykład swojej filozofii od słów: *Świat jest moim przedstawieniem*. Co to oznacza? Ano to, że **świat dostępny** nam w **doświadczeniu** stanowi w jakimś sensie wytwór naszego umysłu, jest tylko **fenomenem** pojawiającym się, oczywiście, zgodnie z pewnymi prawidłowościami, ale nieistniejącym poza przedstawieniem.

W procesie poznania występują dwie strony: przedmiot poznawany i podmiot poznający. **Między podmiotem i przedmiotem** zachodzi ścisła **korelacja**, ale nie oznacza ona stosunku przyczyny i skutku, lecz stosunek formy i treści. Żadna z tych stron nie istnieje samodzielnie, bo być przedmiotem to *dokładnie tyle, co zostać poznany*, a być podmiotem to *dokładnie tyle, co mieć przedmiot*. Łącznie zatem obie te strony stanowią **świat jako przedstawienie**, są nierozzerwalną jednością i istnieją tylko relatywnie wobec siebie. Oznaczają więc, jak mówi Schopenhauer, *coś wtórnego*, co musi mieć jakieś swoje absolutne źródło. W owej jedności są one jednak różnymi stronami procesu poznania i nie mogą się zamieniać miejscami – podmiot poznania nie może być przedmiotem poznania i odwrotnie: nie istnieje zatem **poznanie poznania**. W tym pierwszym wniosku tkwi już załączek zasadniczej Schopenhauerowskiej krytyki absolutnego idealizmu: nie ma takiej możliwości, by podmiot poznający, jakiegoś Ja poznające, poznawało samo siebie jako poznające; samowiedza jako czynność poznawcza nie istnieje, wiedza jest zawsze tylko wiedzą o zjawiskach, o przedstawieniach. Jako taka więc stanowi przede wszystkim **wiedzę o relacjach**, bo nie istnieje jakiś przedmiot bezwzględny, sam w sobie, tylko zawsze w odniesieniu do podmiotu i do innych przedmiotów. Treścią wiedzy nie są zatem oderwane przedstawienia, lecz różne sposoby wiązania ze sobą przedmiotów w naszych przedstawieniach – i to te powiązania, **relacje są poznawanymi faktami**, a nie ukryta natura czy istota owych przedstawień. Różne sposoby wiązania ze sobą przedmiotów w poznaniu wyznaczają różne szczeble wiedzy, a nauka jest całościowym systemem obejmującym te różne szczeble poznania. Na marginesie zauważmy, że w poruszanych tu kwestiach występuje pewne podobieństwo między ujęciem ich przez Schopenhauera a ujęciami empirystów czy późniejszych pozytywistycznych scjentyistów.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Samowiedza nie jest możliwa na poziomie poznania teoretycznego, ale okazuje się możliwa jako **poznanie motywów działania**. Takie poznanie nie ma już jednak charakteru teoretycznego, lecz dociera do samego bytu podmiotu działającego, ma **charakter ontologiczny**. Tym samym jest możliwe przebicie się na „drugą stronę” świata przedstawień i dotarcie do ich ukrytego źródła – bo to siła naszych dążeń prze do uzewnętrznienia się w świecie zjawisk. Owe dążenia, przechodząc przez „filtr” naszych form zmysłowej naoczności (czas i przestrzeń, które są zasadą jednostkowania), wyrażają się w nieskończonej wielości przedstawień, a ponieważ poddają się działającej w oglądzie zasadzie przyczynowego wiązania ze sobą bodźców, ich wyrazem będzie również niekończąca się zmienność i przemijalność przedstawień. Jest możliwe zatem przejście od świata zjawiskowego, fenomenalnego, do świata noumenów, rzeczy samych w sobie, bo to one są owym ukrytym źródłem. Schopenhauer jednak, tym razem w zgodzie z Kantem, twierdzi, że do samego noumenu **metafizyka** jako pewien rodzaj wiedzy dotrzeć nie może – może jedynie, i to byłoby jej prawdziwe zadanie, dotrzeć do sposobów przekształcania się noumenu w fenomen. Potwierdza to właśnie doświadczenie wewnętrzne, jakim dysponujemy, nie docieramy bowiem w nim do woli w ogóle, lecz do konkretnych naszych „chceń” i emocji. Wola zatem w naszym doświadczeniu jest już zawsze **wolą uprzedmiotowioną**, jakimś konkretnym pragnieniem, ale też tylko taka wola, poddająca się poznaniu, może posłużyć do zrozumienia prawidłowości i relacji występujących w doświadczeniu zewnętrznym, może wytłumaczyć świat.

Świat jako wola

Metafizyka jest możliwa, ale jedynie jako wiedza uzasadniona **empirycznie**, bo to doświadczenie stanowi jedyne źródło wiedzy – wiedzę o warunkach wszelkiego możliwego doświadczenia tylko z doświadczenia można czerpać i dlatego **metafizyka musi być wiedzą a posteriori**. Przedmiotami tego rodzaju wiedzy metafizycznej są więc ludzkie akty **wolicjonalne**, a typem relacji, jaki ta wiedza bada – zależności między ludzkimi zachowaniami w świecie a ich motywami. Ta klasa przedmiotów jest jednak klasą szczególną. O ile bowiem przedmioty pozostałych trzech rodzajów wiedzy są takimi samymi przedmiotami dla każdego podmiotu wyposażonego w odpowiednie władze, to w tym wypadku mamy do czynienia z sytuacją, w której **dla każdego podmiotu istnieje tylko jeden przedmiot** i jest nim podmiot jego woli. Ta klasa przedmiotów sprowadza się więc dla każdego do jednego, indywidualnego przedmiotu w postaci jego **własnego podmiotu jako bytu indywidualnego**.

Ów byt jest uprzedmiotowiony. Podstawową formę woli uprzedmiotowionej stanowi ludzkie **ciało**, bo to w nim wyrażają się najpierwotniejsze pragnienia i dążenia. Ciało jest również fundamentem struktury świata przedstawienia (przyrody), stanowiącego przedmiot nauki. Zajmuje zatem centralną pozycję w ontologicznej strukturze bytu, będąc łącznikiem między dwoma sposobami jego przejawiania się.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Warto zwrócić uwagę na tę pierwszą w historii nowożytnej myśli filozoficznej tak wyraźną waloryzację statusu ciała ludzkiego. Schopenhauer traktuje człowieka jako istotę biologiczną, która z jednej strony odczuwa od wewnątrz swą jedność z całą przyrodą, z drugiej zaś stanowi klucz do jej zrozumienia. To oznaka swoistego **antropocentryzmu** Schopenhauera. W tym zniesieniu obcości między człowiekiem a przyrodą tkwił jednak pewien problem. Otóż skoro człowiek odczuwa własne pragnienia i popędy jako jednorodne z procesami zachodzącymi w przyrodzie – jako ich **analogon**, to nie może nad nimi panować, bo to nie jego świadome zamiary powołują je do życia, tylko odwrotnie – świadomość jednostki stanowi **epifenomen** tych pragnień. Wola, także ta uprzedmiotowiona, nie jest rozporządzalną „własnością” konkretnego osobnika gatunku ludzkiego; to raczej ona nad nim panuje, popychając go do najrozmaitszych, najczęściej bezmyślnych zachowań.

Tak oto dotarliśmy do konieczności wyeksplikowania w systemie myślowym Schopenhauera pojęcia woli, która nie jest władzą psychiczną człowieka – to **wola uniwersalna**, wola kosmiczna, leżąca u źródła wszystkiego, co istnieje, i tłumacząca dwa oblicza świata: świat woli uprzedmiotowionej i świat przedstawienia.

Pojęcie woli opatruje Schopenhauer ważnymi zastrzeżeniami. Przede wszystkim podkreśla, że traktowanie jej w kategoriach jakiejś transcendencji nie jest uprawnione. W sposób odpowiedzialny można mówić tylko o tym, co daje się wykazać w doświadczeniu. Postulat ten zgadza się z zastrzeżeniem Schopenhauera, że metafizyka nie może docierać poznawczo do samego noumenu, tylko do zasad jego przekształcania się w fenomen, ostatecznie więc musi być metafizyką doświadczalną. Zastrzeżenie to w odniesieniu do pojęcia woli uniwersalnej filozof wzmacnia, odwołując się do koncepcji zaczerpniętej z myśli indyjskiej: rzeczywistość naturę owej woli przestania zasłona Mai (słowo pochodzące z sanskrytu) – kosmicznej siły wytwarzającej ułudę prawdziwego bytu. Świat przedmiotowy, zjawiskowy, ma naturę zbliżoną właściwie do natury snu, jest jedynie odpryskiem prawdziwej rzeczywistości. Zatem woli kosmicznej poznać i zrozumieć właściwie nie można, trzeba jednak przyjąć jej istnienie, gdyż tłumaczy ono istnienie wszystkiego, co składa się na dwa oblicza świata. Mimo tych zastrzeżeń – ale też właśnie w związku z nimi – Schopenhauer mówi sporo o właściwościach tej woli. To natomiast, że ową siłę kosmiczną nazywa ciągle wolą, bierze się zapewne antropocentryzmu i z przekonania, że punktem wyjścia wiedzy o czymkolwiek może być jedynie doświadczenie, w tym wypadku doświadczenie woli uprzedmiotowionej.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wola jako noumen oznacza zatem nieokreślone dążenie, niezróżnicowaną siłę, która prze do uzewnętrznienia się. Nie jest ona jakimś bytem odrębnym od świata, poprzedzającym go, pozaświatowym. Tkwiąc w świecie **immanentnie**, tłumaczy jego wielopostaciowość i zmienność. Jest dążeniem bez podmiotu i przedmiotu, ślepym pędem bez celu i bez końca, a więc wiecznym, pozaczasowym. Jej działaniem nie rządzą żadne prawa, żadne wartości ani żadne zamiary; nie ma żadnej racji uzasadniającej jej istnienie – jest, bo jest, i jest taka, jaka jest, to znaczy całkowicie nierozumna, działająca na zasadzie kaprysu. Wola nie wie, czego chce, albowiem niczego nie poznaje, tylko właśnie „chce”. A ponieważ świat zjawiskowy jako całość stanowi jej wcielenie, obranie konkretnych kierunków w wielopostaciowym uprzedmiotowianiu się dążeń woli, więc i w tym świecie jako całości nie można odnaleźć żadnego ładu, żadnego scalającego porządku (poza zasadą przyczynowości rządzącą sferą oglądu zmysłowego) i co za tym idzie, żadnego sensu. Świat jako całość jest równie nieracjonalny jak jego metafizyczna zasada. Odkrywając fundament istnienia, filozofia Schopenhauera ukazała swój głęboki metafizyczny irracjonalizm, idący w parze z całkowicie racjonalnymi analizami i z genetycznym empiryzmem.

Podsumowanie

Oryginalność Schopenhauera polegała na tym, że z uogólnień powstałych na bazie empirycznych danych wyprowadził on zakrojoną na wielką skalę **hipotezę** metafizyczną i skonstruował metafizykę **indukcyjną**. Również na tym, że wychodząc od Kanta, zanegował prawomocność rozwoju filozofii w kierunku **idealizmu** absolutnego, tak zdawałoby się „naturalnym” dla idealizmu transcendentalnego; że w konsekwencji zanegował prawomocność racjonalistycznego historyzmu, proponując filozofię głoszącą zasadniczą niezmienność rzeczywistości przy zachowaniu jej dynamicznej interpretacji. Oryginalność ta wyraziła się też nie tyle w woluntaryzmie, ile w pesymizmie ontologicznym, pozbawiającym nadziei na trwałą eliminację zła. Paradoks polegał tu na tym, że ów pesymizm sprzęgnięty był ściśle z ideą życia w sensie przede wszystkim biologicznym, wprowadzoną do obiegu filozoficznego właśnie przez Schopenhauera. Inny **paradoks** uwidaczniał się też w tym, że antyracjonalistyczne konkluzje filozofa wpływały z bardzo racjonalistycznej argumentacji, a zdroworozsądkowa trzeźwość myślenia, o którą zawsze apelował, krytykując romantyczne złudzenia i automistyfikacje, łączyła się gładko z wybitnie elitarystycznym nastawieniem. Równie gładko w myśleniu Schopenhauera następowało przejście od bardzo instrumentalnego i praktycznego traktowania zadań rozumu do postawy skrajnie kontemplacyjnej. Było zatem w filozofii Schopenhauera nieco niejasności, ale właśnie może dlatego – kiedy w drugiej połowie XIX w. zaczęły w Europie z jednej strony pojawiać się nastroje **dekadenckie**, a z drugiej strony zaczęła rosnąć wiara w moc nauki obalającej jałowe spekulacje – idee Schopenhauera trafiły na podatny grunt. Wzbudziły one zainteresowanie i empirystycznie nastawionych pozytywistów, i różnej orientacji neokantystów, i artystów takich jak Richard Wagner (koncepcja muzyki jako najwyższej ze sztuk). Przede wszystkim jednak zainspirowały młodego **Fryderyka Nietzschego**, którego twórczość uznać można za początek nowej epoki w filozofii, z naszej dzisiejszej perspektywy – epoki filozofii współczesnej. Filozofia Schopenhauera była też źródłem dla różnych odmian filozofii życia. Najbardziej bezpośredni wpływ wywarły koncepcje Schopenhauera na twórczość drugoplanowego myśliciela i pisarza – **Eduarda von Hartmanna** (1842–1906), który przewidywał kosmiczne samobójstwo ludzkości i świata, zapoczątkowując dosyć wpływowy później nurt **historiozoficznego katastrofizmu**.

Słownik

abstrahowanie

(łac. *abstractio* – oddzielenie, odłączenie, oderwanie) pomijanie cech przedmiotu lub zjawiska uznanych za nieistotne, a wyodrębnianie cech istotnych, na podstawie których tworzy się pojęcia

analogon

(gr. *analogos* – odpowiedni, stosowny) rzecz lub pojęcie odpowiadające innemu

antropocentryzm

(gr. *antropos* – człowiek + łac. *centrum* – punkt środkowy) pogląd, według którego człowiek jest ośrodkiem i celem świata, a wszystko w przyrodzie dzieje się ze względu na niego

aprioryczny

(łac. *a priori* – z góry) uprzedzający fakty, z góry założony

archetyp

(gr. *archê* – początek + *túpos* – „typ”) pierwotny wzorzec, np. postaci, motywu, symbolu

dekadentyzm

(fr. *décadence* – upadek, schyłek) nurt światopoglądowy i artystyczny, odnajdywany zwłaszcza w literaturze końca XIX i początku XX w. (modernizm francuski, Młoda Polska); wyrażał się w przekonaniu o kryzysie i rychłym końcu cywilizacji, pesymistycznej postawie wobec egzystencji ludzkiej, sceptycyzmie względem ogólnie wyznawanych wartości, zwłaszcza drobnomieszczańskich; na rozwój dekadentyzmu miała wpływ m.in. filozofia Schopenhauera i Nietzschego

empiryzm

(gr. *empeiría* – doświadczenie) pogląd filozoficzny, według którego źródłem poznania jest wyłącznie doświadczenie zmysłowe

epifenomen

(gr. *epí-* na + *phainómenon* – to, co się zjawia, pokazuje) zjawisko (fenomen) wtórne, uboczne, które współwystępując ze zjawiskiem właściwym, nie wywiera na nie istotnego wpływu

fenomen

(gr. *phainómenon* – to, co się zjawia, pokazuje) zjawisko fizyczne lub psychiczne będące przedmiotem poznania doświadczalnego

hipostaza

(gr. *hypóstasis* – podstawa, istota) w filozofii Plotyna termin oznaczający byt wyemanowany z Absolutu; filozofia chrześcijańska przejęła go na oznaczenie każdej z trzech Osób Trójcy Świętej: Ojca, Syna i Ducha Świętego, będącymi przejawami tej samej, jedynej substancji: Boga

hipoteza

(gr. *hypothesis* – przypuszczenie) założenie oparte na prawdopodobieństwie, wymagające sprawdzenia

historiozofia

(gr. *historía* – badanie, informacja, opowiadanie + *sophía* – mądrość) dziedzina, której przedmiotem badań jest proces dziejowy, prawa rządzące historią i jej rozwojem; w starożytności ściśle związana z filozofią, zyskała odrębność dzięki G.W.F. Hegłowi (1770–1831)

idealizm

(łac. *idealis*, od gr. *idea* – idea, wyobrażenie) kierunek głoszący, że podstawową realnością są idee, natomiast świat materialny jest bytem wtórnym, pochodnym

immanencja

(łac. *immanens, immanentis* – pozostający w czymś) pozostawanie wewnątrz czegoś lub niezależność bytowa od czynnika zewnętrznego

indukcja

(łac. *inductio* – wprowadzenie) w logice: wyprowadzanie wniosków ogólnych z przesłanek będących poszczególnymi przypadkami tych wniosków; w naukach empirycznych: metoda badawcza prowadząca do uogólnień na podstawie eksperymentów i obserwacji faktów

katastrofizm

(gr. *katastrophê* – punkt zwrotny) XX-wieczny nurt myśli historiozoficznej o bliskim końcu cywilizacji, szczególnie cywilizacji europejskiej; jego przejawy można znaleźć m.in. w literaturze (dekadentyzm)

korelacja

(łac. *correlatio* – wzajemna relacja, związek) współzależność, związek

metafizyka

(gr. *tá metá tá physiká* – to, co jest po fizyce) dział filozofii zajmujący się bytem jako takim – jego podstawowymi własnościami, leżącymi u podstaw świata, który jest nam dostępny poprzez doświadczenie zmysłowe

noumenon

(gr. *nooúmenon* – rozumiany) rzecz sama w sobie, rzeczywisty, choć niepoznawalny przedmiot istniejący na zewnątrz ludzkiej świadomości, przejawiający się poprzez zjawiska i jedynie w tej postaci dostępny poznaniu

ontologia

(gr. *on, ontos* – byt + *logos* – refleksja, myśl, teoria) najogólniejsza nauka rozważająca pojęcie bytu (ogólna teoria pojęcia bytu), powstała na bazie późnej scholastyki i kartezjańskiego racjonalizmu; od poł. XVIII w. ontologia była wyraźnie oddzielona od metafizyki

panlogizm

(gr. *pán* – wszystko + *logismós* – rozumowanie, rozum) założenie o tożsamości bytu i myśli; określenie doktryny G.W.F. Hegla, według której przyroda i społeczeństwo rozwijają się w zgodzie z logicznym rozwojem myśli

par excellence

(fr. *par excellence* – przez doskonałość) w całym tego słowa znaczeniu, w najwyższym stopniu

paradoks

(gr. *paradoxos* – nieoczekiwany, niepojęty) twierdzenie zaskakująco sprzeczne z przyjętym powszechnie mniemaniem, często ujęte w formę aforyzmu; też: sytuacja pozornie niemożliwa, w której współistnieją dwa całkowicie różne lub wykluczające się fakty; rozumowanie pozornie oczywiste, ale wskutek zawartego w nim błędu prowadzące do wniosków jawnie sprzecznych ze sobą lub z uprzednio przyjętymi założeniami

poznanie dyskursywne

(łac. *discursus* – wielokierunkowy ruch, rozmowa, dyskusja) poznanie oparte na logicznym rozumowaniu, składającym się z pośrednich operacji myślowych; przeciwstawia się poznaniu intuicyjnemu

scjentyzm

(łac. *scientia* – wiedza) pogląd ukształtowany w 2 poł. XIX w., według którego tylko poznanie naukowe, oparte na rezultatach nauk szczegółowych, umożliwia uzyskanie pełnej wiedzy o rzeczywistości, a co za tym idzie – wiedzy, jak na tę rzeczywistość wpływać poprzez kierowanie jej rozwojem w pożądanym kierunku

teologia

(gr. *theos* – bóg + *logos* – słowo, nauka) nauka o Bogu, jego naturze i relacji do świata i ludzi, odrębna dla każdej religii

transcendentny

(łac. *transcendens, transcendentis* – przekraczający) istnienie poza granicami bytu lub poza granicami ludzkiego poznania

wolicjonalny

(łac. *volo* – chcę) zależny od woli

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją. Zastanów się, dlaczego Schopenhauer odrzuca samobójstwo jako wyjście z kręgu cierpienia.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o..

Polecenie 2

Wskaż, jakie możliwości zanegowania woli życia proponuje w swojej filozofii Schopenhauer.

Gra dydaktyczna

Polecenie 1

Sprawdź swoją wiedzę na temat Schopenhauera. Na odpowiedź na wszystkie pytania masz 5 minut. Jeżeli zdarzyło ci się popełnić błąd, po zakończonym teście sprawdź, które odpowiedzi są nieprawidłowe, i spróbuj jeszcze raz.

Test

Sprawdź swoją wiedzę na temat Schopenhauera, biorąc udział w grze.

Poziom trudności:

InteractiveTest.di
fficultyLevel.easy

Limit czasu:

3 min

Twój ostatni wynik:

-

Trwa wczytywanie...

Polecenie 2

Ułóż pytanie testowe, które mogłoby się pojawić w quizie dotyczącym Schopenhauera.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Filozofia po Heglu. Nowe perspektywy: świat jako przedstawienie i wola według Schopenhauera

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

1. Koncepcje uprawiania filozofii. Uczeń rozróżnia i charakteryzuje następujące koncepcje filozofii:

1) koncepcja klasyczna i neoklasyczna (w tym neotomistyczna i fenomenologiczna) – poszukiwanie ostatecznych podstaw rzeczywistości, poznania i wartości;

3. Wybrane spory metafizyczne (ontologiczne). Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

1) o stosunek rzeczy do umysłu (realizm – idealizm);

4. Wybrane spory epistemologiczne. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

1) o źródła poznania (empiryzm lub aposterioryzm – aprioryzm);

2) o rolę rozumu w poznaniu (racjonalizm – irracjonalizm);

3) o możliwość zdobycia wiedzy pewnej (sceptycyzm – hipotetyzm – dogmatyzm);

6. Wybrane spory etyczne. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

2) o naturę wartości lub powinności moralnych (relatywizm – absolutyzm lub uniwersalizm, subiektywizm – obiektywizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji. Uczeń:

- pozna filozofię Artura Schopenhauera zaprezentowaną w jego słynnym dziele *Świat jako wola i przedstawienie*;
- przeanalizuje Schopenhauerowską koncepcję woli;
- oceni znaczenie myśli Schopenhauera dla kolejnych pokoleń filozofów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- quiz;
- mapa myśli;
- praca z multimediami.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiałach;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie i wyświetleniu e-materiału, odczytuje uczniom temat zajęć oraz cele, a następnie prosi, by na ich podstawie uczniowie sformułowali kryteria sukcesu.
2. W celu sprawdzenia poziomu zrozumienia tekstu z sekcji „Przeczytaj” nauczyciel prosi uczniów, aby indywidualnie rozwiązali quiz dotyczący Schopenhauera.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki. Nauczyciel inicjuje rozmowę kierowaną porządkującą ten etap pracy.
2. **Mapa myśli.** Nauczyciel dzieli klasę na pięć grup. Każda z nich ma za zadanie przygotować mapę myśli dotyczącą poglądów Artura Schopenhauera. Po wykonaniu map drużyny omawiają je na forum klasy.
3. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna”. Uczniowie po zapoznaniu się z nim dzielą się na grupy i przygotowują odpowiedzi na pytanie: *Dlaczego Schopenhauer odrzuca samobójstwo jako wyjście z kręgu cierpienia? Po upływie ustalonego wcześniej czasu przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając uczniom informacji zwrotnej.*
4. Nauczyciel pyta uczniów, jakie możliwości zanegowania woli życia proponuje w swojej filozofii Schopenhauer.
5. Prowadzący lekcję prosi uczniów, aby ocenili znaczenie myśli Schopenhauera dla kolejnych pokoleń filozofów.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”, omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Poszukaj przykładu tekstu kultury, który nawiązuje do filozofii Schopenhauera.

Materiały pomocnicze:

- *Słownik-przewodnik filozoficzny. Osoby, problemy, terminy*, oprac. zbiorowe, Lublin 2012.
- Garewicz J., *Schopenhauer*, Warszawa 2000.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Uczniowie zapoznają się z multimediami w sekcji „Prezentacja multimedialna” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.

